

Pidä kiinni, tue arkea, älä sido oikeutta asumiseen ja muita konkreettisia ajankohtaisia asunnottomuustyön kehitystarpeita

RADAR-hankkeen pyöreän pöydän keskustelujen antia

Kirjoittajat Veera Niemi, Maria Degerman, Sofia Kalliaiseno, Elisabetta Leni, Mia Saarela ja Henna Silokangas.

Johdanto

Kun asunnottomuutta tutkitaan, tuloksia on tärkeää välittää ajantasaisesti ja sovellettavissa olevassa muodossa asunnottomuuden poistamisen ja ehkäisemisen parissa työskentelevien työntekijöiden ja päättäjien saataville. Toisaalta etenkin selitysvoimaisten, mutta abstraktien rekisterianalyyysien tuloksia on välttämätöntä tulkita yhteistyönä tutkijoiden ja asunnottomuuden konkretiaa tuntevien työntekijöiden (sekä asunnottomuutta kokevien ja kokeneiden ihmisten) välillä.

Rekisteritietoanalyysi asunnottomuuden ymmärtämiseksi ja vähentämiseksi -tutkimushankkeessa (RADAR) tieteen ja käytännön välistä yhteistyötä on toteutettu monin tavoin. Tässä artikkelissa tarkastelemme kahta hankkeen ja Asunto ensin Verkostokehittäjien yhdessä järjestämää pyöreän pöydän keskustelutilaisuutta, 20.5.2025 Helsingin keskustakirjasto Oodissa ja 16.3.2026 Turun yliopistolla.

Helsingin tapahtumaan osallistui noin 40 asunnottomuuden parissa eri tavoin työskentelevää asiantuntijaa, ja Turun tapahtumaan noin 25. Muutama osallistui molempiin, ja jonkin verran paikallinen ja lähikaupunkien osallistuminen näkyi osallistujakokoonpanoissa. Osallistujina oli hyvinvointialueiden ja kaupunkien työntekijöitä sosiaali-, terveys-, asunto- ja pelastussektoreilta sekä edustajia seurakunnista, järjestöistä ja yrityksistä. Monitahoisten yleisöjen ansiosta tapahtumat eivät olleet siis vain tutkimuksen ja käytännön välisiä siltoja rakentavia vaan myös yksi areenoista asunnottomuuden parissa työskentelevien erilaisten työntekijöiden ja heidän edustamiensa organisaatioiden keskinäisille kohtaamisille.

Molemmat tilaisuudet alkoivat RADARin tutkijoiden esityksillä uusimmista alustavista rekisterianalyyysien tuloksista. Aiheina olivat 1) Turun, Helsingin ja Espoon asunnottomien sekä verrokkiryhmien sosiodemografiset piirteet, 2) asumisen ja elämäntilanteiden muutokset ennen asunnottomuutta ja 3) sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttö ennen asunnottomuutta, asunnottomuusjaksojen aikana ja väleissä sekä asunnottomuuden jälkeen.

Keskusteluille pienryhmissä oli varattu runsaasti aikaa, ja fasilitaattorit ohjasivat ryhmiä ennalta valmisteltujen kysymysten avulla. Tavoitteena oli koota esitysten herättämiä kysymyksiä, tulkita ja tarkastella kriittisesti alustavia tuloksia, pohtia yhdessä, miten tuloksia voidaan soveltaa erilaisissa asumissosiaalisen työn tehtävissä, sekä esittää tutkijoille toiveita jatkoanalyyysien suhteen. Käsittelemme artikkelissa niitä asunto- ja tukijärjestelmien kehitystarpeita, jotka nousivat esiin pyöreän pöydän keskusteluissa.

Asuntotarjonta

Asunnottomuutta ei voi ratkaista ilman riittävää, saavutettavaa ja monipuolista kohtuuhintaisten asuntojen tarjontaa. Asunnottomuuden lisääntyttä ja monimuotoistuttua viime vuosina pelkkä asunto on riittävä

10.4.2026

ratkaisu asunnottomuuteen aiempaa useammalle, mutta ainoa tarvittava toimi se on silti edelleen vähemmistölle asunnottomista.

Pyöreissä pöydissä keskusteltiin yleisen ja tuetun asuntotarjonnan sopivuudesta eri kaupungeissa. Kela on nostanut tuoreesti etuuksien enimmäisasumismenojen rajoja, mutta korotukset eivät auta, kun asuin- ja elinkustannukset nousevat vielä nopeammin. Osa asiakkaista on asunut samassa asunnossa vuosia tai vuosikymmeniä, mutta muutto on ollut nyt välttämätön kustannusten noustua ilman vastaavia tukien korotuksia.

Keskustelijat raportoivat, että myös tuetuissa asumismuodoissa on yhä enemmän häättöuhkia ja syntyy vuokratärastejä. Asuntotarjonta ja sen hakemisen järjestelmät eivät myöskään huomioi riittävästi sitä, että asunnottomuutta kokevat ihmiset (kuten monet muut) muuttavat usein kuntien välillä. Ihmiset muuttavat esimerkiksi aloittaakseen puhtaalta pöydältä, kohti ihmissuhteita tai sosiaalisia verkostoja tai niistä kauemmaksi, ja joskus myös parempien palveluiden tai huumeiden perässä tai paetakseen velkojia. Kelan kriteerit muuttotilanteiden vuokratavuuksille ovat tiukat, ja muuttoihin 'mukavuudenhalusta' ei ole kaikilla varaa. Ilman osoitetta muuttavien on usein elettävä kaupungissa vähintään kolme kuukautta ennen palvelujen saamista, vaikka laki onkin tämän osalta teoriassa muuttunut. Ulkopaikkakuntalaisten laskutuskäytännöissä asunnottomien palveluissa on epäselvyyksiä ja ongelmia.

Osa keskustelijoista arvioi, että Asunto Ensin -yksiköt eivät tue riittävästi päihteistä irtautumista asukkaan tätä toivoessakaan – etenkin yhdistettynä liian lyhyisiin päihdekatkaisu- ja kuntoutusjaksoihin. Esimerkiksi tyypillisen kuuden viikon kuntoutuksen jälkeen itsenäinen asuminen on liian vaikeaa ja tarvittaisiin välimuotoja täysin päihteettömien asumismuotojen ja Asunto ensin -asumisen välille. Toisaalta monet keskustelijat painottivat, miten keskeistä on väliaikaisten asumisratkaisujen välttäminen ja asumisen pysyvyyteen panostaminen, tuen määrän ja muotojen vain tarvittaessa muuttuessa ajan myötä.

Asuntojen turvallisuustekniikan tulee vastata asukkaan tuen tarpeita. Keskusteluja käytiin myös toiveista tuottaa hyvinvointialueiden omana toimintana kohdennettuja asumisratkaisuja eniten palveluja käyttäville.

Asumisen ja palveluiden oikeuden ehdot

Pyöreissä pöydissä tunnistettiin useita tilanteita, joissa asumisen tai tuen katkonaisuus on seurausta siitä, että oikeus asumiseen tai palveluun on tosiasiasa sidottu johonkin ehtoon. Tuettu asumisessa asuminen voi olla sidottu palvelusopimukseen, ja jos ei tarvitse (tai halua) tukea, pitää muuttaa. Osa kunnista tai hyvinvointialueista tarjoaa välivuokrausta vain hyvinvointialueen asiakkaille tai kriisimajoitusta vain heille, joilla ei ole päihdemerkintöjä kaukanakaan asiakashistoriassa.

Opiskelijahuollon palvelut jäävät tauolle sairauspoissaolon ajaksi, jolloin poissaolon ajan lähinnä odotetaan, että asiakas toipuu itsenäisesti opintojen jatkumiseen mennessä. Asiakkaiden kuvattiin saavan parempaa palvelua terveydenhuollossa, jos asioivat yhdessä työntekijän kanssa. Vieroitushoitoon saa lähetteen nopeammin, jos on olemassa oleva hoitokontakti.

Ikääntyneitä asunnottomia ei hyväksytä ikääntyneiden asumispalveluihin, jos hakevat muuttoa asumisyksiköistä käsin. Myös ikuisuuskysymystä päihde- tai mielenterveyshoidon ensisijaisuudesta ja toisen esteistä toiselle käsiteltiin. Yhdenvertaisista oikeuksista asumiseen ja palveluihin keskustellaan yhteiskunnassa paljon teoriassa, mutta mainittuja ja monia muita konkreettisia poikkeuksia näihin olisi tärkeää tunnistaa jatkossa paremmin.

Kiinnipitävyys palveluissa

Yhdeksi palvelujärjestelmän keskeisistä ongelmakohdista osallistujat arvioivat palvelujen riittämättömän kiinnipitävyyden ja itsemääräämisoikeuden ongelmalliset tulkinnat. Yksi RADARin alustavista tuloksista on

10.4.2026

havainto siitä, että asiakkaiden sosiaalipalvelujen käyttö on merkittävän vähäistä asiakasohjausprosessin ja myönnetyn Asunto ensin -yksikköön jonottamisen välillä (jonotuksen kesto on usein kuukausia tai vuosia). Työntekijät havainnollistivat, että asiakkaita on asunnottomuuden aikana hyvin vaikeaa tavoittaa. Puhelimit ja numerot vaihtuvat, takaisinsoittojärjestelmät tai paperiposti eivät tavoita, kadonneet henkilöllisyystodistukset ja verkkopankkitunnukset luovat pullonkauloja, ja sovitut tapaamiset unohtuvat.

Tarve kiinnipitäville ja määrätietoisesti kohti kurkottaville palveluille on monen asunnottoman tuen tarpeen ydintä. Jos asiakasta ei tavoiteta puhelimitse sosiaalihuoltolain mukaisia ilmoituksia käsiteltäessä, käsittely saatetaan päättää tai kuitata antamalla toimistotapaamisaika kuukauden päähän. Yhteiskunnallisen keskustelun ns. turvallistamista eli yhä useampien ilmiöiden kehystämistä korostetusti turvallisuusnäkökulmista (uudenlaisia puuttumisen keinoja samalla oikeuttaen) kritisoidaan toisinaan.

Pyöreissä pöydissä jaettiin toisaalta myönteisiä kokemuksia tilanteista, joissa vasta esimerkiksi pelastustoimen palotarkastukset ovat mahdollistaneet kotikäynnin tai yhteydenoton läheisiin, ja myös asukkaat itse ovat myöhemmin kiittäneet tästä käynnistynyttä avun saamista.

Asunnottomilla esiintyy runsaasti sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen alikäyttöä, ja sosiaalipalvelujen käytön lisääntyminen asunnon saannin myötä kertoo pikemmin alikäytön korjaantumisesta kuin palvelutarpeen lisääntymisestä. Tämä on keskeinen viesti johtajille ja päättäjille myös rekisterianalyysin tuloksia tulkittaessa. Kustannusvaikuttavuutta on tärkeää arvioida pitkällä aikavälillä ja laajasti läpi monen sektorin palvelujärjestelmien.

Konkreettinen arjen tuki

Keskusteluissa kuvattiin kasvavia aukkoja konkreettisten arjen tukimuotojen tarjonnassa. Asunnottomuuden ehkäisy edellyttää erityisillä tavoilla ja kirjaimellisestikin kotikäyntejä ja kotiin vietäviä palveluja. Monet palvelut ovat viime vuosina keskustelijoiden mukaan psykologisoituneet ja 'tieteellistyneet', jolloin arjessa tukeminen ja käytännön tason ohjaaminen ovat vaarassa unohtua.

Palvelujen siiloutumisen vuoksi tietty palvelu saattaa hoitaa intensiivisesti esimerkiksi akuuttia mielenterveysongelmaa, mutta samalla vuokrat ja laskut rästiintyvät, kun asiakas olettaa saavansa myös näihin avun tarvittaessa. Potilaita häädetään pitkien sairaalajaksojen aikana tietämättään asunnoistaan. Jos lastensuojelusta itsenäistyvän nuoren ongelmat ovat täysikäisyyttä lähestyessä vakavia, asumisen taidot voivat jäädä opettelematta, kun sekä nuoren että henkilökunnan resurssit kohdentuvat kiireellisemmiksi arvioituihin aiheisiin. Monesti käytännössä nopea ajantasainen konkreettinen apu ehkäisisi turhia häättöjä ja muun muassa huonekalujen menetyksiä.

Läheisten merkitys

Läheisten merkitys korostui pyöreän pöydän keskusteluissa. Asunnottomuutta kokevat ovat usein yksinäisiä ja kaikki suhteet läheisiin ovat voineet katketa jo kauan sitten. Toisaalta osaa läheiset myös kannustavat ja motivoivat. He, joilla on läheisiä, saattavat käyttää palveluja aktiivisemmin. Läheisiltä saa tietoa ja 'patistusta', ja jotkut asiat etenevät nopeammin, jos läheinen on mukana. Työntekijäaloitteinen läheisten mukaan ottaminen koettiin keskusteluissa toisinaan vaivalloisena, sillä se vaatii ylimääräistä työtä ja myös vaitiolovelvollisuussäännökset vaikeuttavat työskentelyä.

Palvelutarpeen arvioinneissa läheissuhteita kartoitetaan, mutta tämä siirtyy harvoin mukaan suunnitelmallisen työn vaiheeseen. Osassa asumisyksikköjä ei ole sopivia tiloja järjestää muualla asuvien alaikäisten lasten tapaamisia. Läheissuhteisiin liittyy toisaalta usein myös ongelmia: läheiset saattavat mahdollistaa esimerkiksi päihteidenkäyttöä, rikollisuutta tai kestämatöntä taloudenhoitoa. On taloudellista hyväksikäyttöä, lähisuhdeväkivaltaa ja monin tavoin monimutkaisia tilanteita. Osa asunnottomista ei halua kertoa tilanteestaan nykyisille tai aiemmille läheisille häpeän vuoksi.

10.4.2026

Varhainen tuki

Läpileikkaavana aiheena pyöreissä pöydissä peräänkuulutettiin varhaisen ja asunnottomuutta ennaltaehkäisevän tuen merkitystä. Vuokranantajilla on vastuuta puuttua vuokranmaksuongelmiin varhain. Nyt on tilanteita, että kukaan ei kysy perään, vaikka rästissä on tuhansia euroja tai kaksiossa kirjoilla kymmeniä ihmisiä ja vesilaskut suuret. Viime vuosina kasvaneita asunnottomuuden ryhmiä ovat esimerkiksi pienipalkkaiset asunnon menettävät, joiden haasteet ovat pääasiassa taloudellisia, sekä vakavaan sairastumiseen liittyvän pitkän sairauspoissaolon myötä vaikeaan taloudelliseen tilanteeseen joutuvat. Oikea-aikainen ja oikeanlainen tuki on tällöin keskeistä. Osalla myös muuttuneen tulotason hyväksyminen kestää, ja jääminen ylikalliiseen asuntoon ehkä muutosta toivoen pitkittyy.

Keskusteluissa peräänkuulutettiin henkistä tukea tällaisissa muutosprosesseissa, niitä mahdollisesti samalla nopeuttaen. Lisäksi toimijoiden, erityisesti Kelan, on tärkeää varmistaa, että viestintä on selkeää ja yksiselitteistä. Keskusteluissa nousi esiin tilanteita, joissa erityisesti maahanmuuttajataustainen asiakas oli tulkinnut Kelan muuttokehotuksen virheellisesti pakoksi muuttaa, ja vanha asunto oli irtisanottu ennen uuden löytämistä, johtaen ainakin väliaikaiseen asunnottomuuteen.

Keskusteluissa korostui tarve tunnistaa ja tukea aiemmin tilanteita, joissa nuorten aikuisten siirtymät koulutukseen ja työelämään pitkittyvät. Myös näihin tilanteisiin olisi syytä tarttua palveluissa aiemmin. Ennaltaehkäisevien palvelujen kohdentaminen oikein on keskeistä, vaikkei yhtä yksinkertaista kuin elämäntilanteiden jo vaikeuduttua.

Lopuksi

Yleisesti ottaen rakenteelliset asunnottomuutta selittävät tekijät korostuivat ja toistuivat keskusteluissa. Viimeaikaiset sosiaaliturvaleikkaukset ovat vaikuttaneet asiakkaiden tilanteisiin monin tavoin sekä konkreettisesti että yhteiskunnallisen ilmapiirin kautta.

Asuminen nähdään yhteiskunnassa yksilön asiana siihen asti, että siihen liittyvä avun tarve näkyy ilmeisenä esimerkiksi ensisuojoilla. Joku kuvasi, että massatyöttömyyden ja synkkien tulevaisuuden näkymien keskellä on työntekijänä vaikea luoda asiakkaille toivoa, vaikka se olisi nyt entistä tärkeämpää. Huono-osaisuuden ylisukupolvisuudesta on ollut näyttöä pitkään, mutta sitä ei ole pystytty vähentämään.

Psykiatristen pitkäaikaisten laitospaikkojen katoaminen näkyy asiakaskunnassa – osa potilaista on nyt asunnottomina, eivätkä pysty itsenäiseen asumiseen. Lainojen ja pikavippien ottaminen on liian helppoa ja kohtuuton houkutus monille etenkin nuorille vaikeissa tilanteissa. Yhteiskunta on tilanteessa, jossa putoaminen on nopeampaa ja syvempää kuin ennen.

Pilven hopeareunuksena ovat kuitenkin ne lukuisat osallistujien asiakkaat, jotka kärsivät vakavistakin yksilötasoisista psykososiaalisista ongelmista, kuten päihde- ja mielenterveysongelmista, rikollisuudesta tai talouden- tai elämäntalouden haasteita, mutta jotka eivät kuitenkaan ole joutuneet asunnottomiksi. Pyöreissä pöydissä selitettiin tätä muun muassa toimivilla liikkuvan työn käytännöillä, oikea-aikaisilla palveluilla yli sektorirajojen yhteistyötä tehden, asiakkaan omalla motivaatiolla, sosiaalisilla taidoilla tai 'kyvyillä luovia yhteiskunnassa' sekä toimivalla asuntopolitiikalla, joka voi itsessään lisätä turvallisempaa ja toiveikkaampaa ilmapiiriä myös asunnottomuuden aikana. Tämä on myös RADARin rekisterianalyysien tulosten yksi keskeisistä viesteistä.

Yhteiskuntamme ei jakaudu 'asunnottomiin' ja 'muihin', vaan moni on asumisensa polulla jossain vaiheessa lyhemmin tai pidemmin vailla asuntoa. Jotkut psykososiaaliset haasteet ovat yleisempiä asunnottomuutta kokevien joukossa, mutta murto-osa näitä kokevista joutuu silti koskaan asunnottomiksi. Siinä, miksi, piilee tärkeitä avaimia asunnottomuuden poistamiselle kokonaan.